

רבי שמעון בר יוחאי

בוצינא קדישא, המאור הגדול של חכמת הנסתר

יש שמות שכשאומרים אותם, הלב מתרחב מעצמו. רבי שמעון בר יוחאי הוא שם כזה. יהודי שאינו יודע אפילו דף אחד בזוהר עומד במירון בל"ג בעומר, עיניו דומעות, ושר בכל כוחו "בר יוחאי נמשחת אשריך". הוא לא תמיד יודע להסביר את זה. הנשמה שלו יודעת.

בזוהר הוא נקרא "בוצינא קדישא", המנורה הקדושה, כי ממנו נדלק האור של כל חכמת הנסתר. כל מקובל שקם אחריו, מהאר"י הקדוש ועד הרש"ש ובעל הסולם, ינק מן המעיין שלו. ומאחורי הענק הזה עומד אדם עם לב חם מאוד: תלמיד שמסר נפשו בשביל רבו, אב שישב שנים לצד בנו, ויהודי שהתמלא אהבה כשראה כמה המצוות יקרות לעם ישראל.

מי היה

רבי שמעון בר יוחאי היה תנא, תלמידו המובהק של רבי עקיבא, וחי בארץ ישראל בדור שאחרי חורבן הבית השני. אלה היו ימים חשוכים מאוד. מרד בר כוכבא נכשל, רבי עקיבא ועשרה הרוגי מלכות נהרגו על קידוש השם, והרומאים גזרו גזירות כדי לעקור את התורה מלב העם.

ודווקא בחושך הזה צמח האור הגדול ביותר. בכל מקום במשנה שכתוב "רבי שמעון" סתם, הכוונה אליו. הגמרא מביאה אותו כדוגמה לאדם ש"תורתו אומנותו" (שבת יא ע"א). התורה הייתה אצלו הנשימה עצמה.

התלמיד שלא עזב את רבו

אחד הרגעים המרגשים בחייו קרה מול סורגים. רבי עקיבא, רבו האהוב, ישב בבית האסורים של הרומאים, וכל מי שהתקרב אליו סיכן את חייו. ורבי שמעון בא, עמד מולו וביקש: "למדני תורה".

רבי עקיבא סירב בתחילה, ורבי שמעון לא הרפה ממנו. ואז אמר לו רבי עקיבא משפט שאפשר לבכות ממנו: "בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינק, פרה רוצה להניק" (פסחים קיב ע"א). בני, אני רוצה ללמד אותך עוד יותר ממה שאתה רוצה ללמוד.

בתוך הכלא, בין שני אנשים שידעו שהזמן קצר, עברה התורה מלב ללב כמו חלב מאם לתינוק. זה כל רבי שמעון. הוא למד גם כשהיה מסוכן, גם כשהיה אסור, וגם כשנראה שאין שום סיכוי, כי התורה הייתה אצלו חיים.

שלוש עשרה שנה במערה

הסיפור שעיצב אותו מובא בגמרא במסכת שבת (לג ע"ב). ישבו יחד רבי יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון. רבי יהודה שיבח את מעשי הרומאים, שבנו שווקים, גשרים ומרחצאות. רבי יוסי שתק. ורבי שמעון אמר את האמת בלי פחד: כל מה שבנו, לצורך עצמם בנו. הדברים הגיעו לשלטון, ונגזר עליו מוות.

הוא ברח עם בנו רבי אלעזר. תחילה הסתתרו בבית המדרש, ואשתו הנאמנה הביאה להם כל יום לחם וכד מים. אפשר רק לדמיין את האישה הזאת, הולכת כל בוקר בשקט ובפחד, עם פת לחם בידיים, כדי שבעלה ובנה יוכלו להמשיך ללמוד. כשגברה הגזירה חשש רבי שמעון שמא יצערו אותה בגללם, וברחו אל מערה.

ושם, במקום שנראה שאין בו כלום, הקב"ה הכין להם הכל. נברא להם נס: עץ חרוב ומעיין מים. אבא ובן, לבד, הרחק מכל העולם. ישבו מכוסים בחול עד צווארם ועסקו בתורה כל היום, ורק בשעת התפילה התלבשו, כדי שהבגדים לא יתבלו.

תחשבו על האב והבן האלה. שתיים עשרה שנה, יום אחרי יום ולילה אחרי לילה, פנים מול פנים, רק הם והתורה. לפי המסורת שבידי המקובלים, במערה הזאת נגלו לרבי שמעון סודות התורה שמהם נבנה אחר כך ספר הזוהר. האור הגדול ביותר של עם ישראל נולד בתוך החושך הצר ביותר.

לאחר שתיים עשרה שנה בא אליהו הנביא ועמד על פתח המערה, ואמר: "מי יודיע לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה", מי יודיע לבן יוחאי שהקיסר מת והגזירה בטלה.

שתי היציאות מן המערה

כשיצאו בפעם הראשונה, ראו אנשים חורשים וזורעים. אחרי שנים של דבקות שלמה, העולם הרגיל נראה להם קטן מדי. אמרו "מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה", וכל מקום שנתנו בו עיניהם נשרף מיד.

ואז יצאה בת קול מן השמיים ואמרה להם: "להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם". הקב"ה, כביכול, לוקח את העולם שלו ואת ילדיו הפשוטים בהגנה. החורש והזורע יקרים לו.

חזרו לעוד שנים עשר חודש, ויצאו בפעם השנייה. והפעם הלב היה אחר.

ערב שבת. השמש שוקעת. והם רואים זקן אחד רץ בין השמשות, ובידיו שני צרורות של הדסים. שאלו אותו לשם מה הם, ואמר להם: לכבוד שבת. אחד כנגד "זכור" ואחד כנגד "שמור".

זקן פשוט, בלי זוהר, בלי סודות, בלי שתים עשרה שנה במערה. רק יהודי שאוהב את השבת ורץ בכוחותיו האחרונים להביא לה ריח טוב. ורבי שמעון, הענק שעניו שרפו, הסתכל עליו ונמס. אמר לבנו: "חזי כמה חביבין מצות על ישראל", ראה, בני, כמה אהובות המצוות על ישראל. ונתיישבה דעתם.

אני חושב שזה הרגע היפה ביותר בכל הסיפור. בפעם הראשונה רבי שמעון יצא ושרף. בפעם השנייה יצא וראה. הקדושה הגבוהה ביותר רואה את האור שבעם, וענף הדס אחד בידיו של זקן אחד היה שווה בעיניו עולם.

"אשריך שראיתני בכך"

כשיצא רבי שמעון מן המערה, בא חתנו רבי פנחס בן יאיר לקראתו ולקח אותו לבית המרחץ. כשראה את עורו מלא סדקים מן השנים בחול, לא יכול היה להחזיק את עצמו. בכה ואמר: "אוי לי שראיתך בכך".

ורבי שמעון, בחיוך של מי ששילם וקיבל, ענה לו: "אשריך שראיתני בכך, שאלמלא לא ראיתני בכך, לא מצאת בי כך" (שבת לג ע"ב). אל תבכה, בני. לולא הסדקים האלה, לא היה בי מה שיש בי עכשיו.

הגמרא מספרת שבתחילה, כשהיה רבי שמעון מקשה קושיה, היה רבי פנחס מתרץ לו שנים עשרה תירוצים. ועכשיו, כשהיה רבי פנחס מקשה, היה רבי שמעון מתרץ לו עשרים וארבעה.

יש בזה נחמה גדולה לכל אדם שעבר תקופה קשה. יש סדקים שמעידים על מה שנבנה בתוכנו.

מה חידש

החידוש הגדול של רבי שמעון הוא שהוא לימד אותנו להסתכל על התורה כמו על נשמה חיה. בזוהר הוא אומר:

”ווי לההוא בר נש דאמר דהא אורייתא אתא לאחזאה ספורין בעלמא”

זוהר ח”ג קנב ע”א • אוי לאדם שאומר שהתורה באה רק לספר סיפורים

ומשם הוא מסביר שלתורה יש לבוש, יש גוף ויש נשמה. הסיפורים הם הלבוש, המצוות הן הגוף, וסודותיה הם הנשמה. כמו אדם אהוב, שאתה מכיר את בגדיו ואת פניו, ואת נשמתו אתה מגלה רק כשאתה מתקרב אליו באמת.

את הסודות האלה גילה רבי שמעון לחבורת תלמידיו, ה”חברייא”, ומהם נבנה ספר הזוהר. בתוכו נמצאות שתי האדרות, האדרא רבא והאדרא זוטא, שבהן נפתח עולם שלם של השגה באלוקות: הפרצופים העליונים, ”עתיקא קדישא”, ”אריך אנפין” ו”זעיר אנפין”, ואיך האור האלוקי יורד באהבה ומתלבש בעולמות כדי להגיע עד אלינו. על היסודות האלה בנה האר”י הקדוש כעבור יותר מאלף שנה את כל שיטתו.

לצד הזוהר נמסרו בשמו גם תיקוני הזוהר, שבעים פירושים על המילה הראשונה בתורה, ”בראשית”. מילה אחת ושבעים דלתות להיכנס בה. זו כל דרכו בקטן: כל מילה בתורה היא עולם.

אותו רבי שמעון גם בהלכה

גם בהלכה, בתורת הנגלה, הלך רבי שמעון באותה דרך. הגמרא אומרת עליו שהוא ”דורש טעמא דקרא” (בבא מציעא קטו ע”א), כלומר שהוא מחפש את הטעם הפנימי של הפסוק ופוסק לפיו. אצלו אין חומה בין הנגלה

לנסתר. מי שמחפש את הלב של מצווה ומי שמחפש את הסוד של פסוק, הולכים באותה דרך עצמה.

שיטתו

בשיטה של רבי שמעון הכל קשור באהבה.

”תלת דרגין מתקשרן דא בדא, קודשא בריך הוא אורייתא וישראל”

זוהר ח”ג עג ע”א

הקב”ה, התורה ועם ישראל קשורים זה בזה. כשיהודי פותח ספר ולומד, הוא נקשר, נשמה בנשמה, אל אביו שבשמיים.

ועוד יסוד: הלימוד בחבורה, באהבה ובאחדות. בזוהר החברים יושבים יחד כמו משפחה, כל אחד פותח ומגלה, והאור יורד דווקא כשהלבבות מאוחדים. באדרא רבא פותח רבי שמעון את הכינוס בפסוק ”עת לעשות לה’ הפרו תורתך”. כשהדור במצוקה, זה בדיוק הזמן לגלות את מה שהיה גנוז.

והיה לו ביטחון גמור בעם שלו. כשאמרו החכמים שעתידה תורה להשתכח, אמר רבי שמעון: ”חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו” (שבת קלח ע”ב). הוא האמין בילדים של עם ישראל, בדורות שעוד לא נולדו.

ולספר שלו ניתנה הבטחה מלאה רחמים:

”בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי”

זוהר ח”ג קכד ע”ב · בזכות החיבור הזה, ספר הזהר, ייצאו ישראל מן הגלות ברחמים

גודל מעלתו

רבי שמעון ידע את מדרגתו, ודיבר עליה בפשטות של מי שאין לו מה להוכיח: "ראיתי בני עלייה והן מועטין. אם אלף הם, אני ובני מהם. אם מאה הם, אני ובני מהם. אם שנים הם, אני ובני הם" (סוכה מה ע"ב). ושימו לב, גם בשיא הוא אומר "אני ובני". הבן שישב איתו במערה נשאר לצידו עד הסוף.

ובירושלמי (ברכות פרק א) מובא שאמר: אילו הייתי עומד בהר סיני בשעה שניתנה התורה, הייתי מבקש מן הקב"ה שיברא לאדם שני פיות, אחד לעסוק בו בתורה ואחד לכל צרכיו. ואחר כך חזר בו, כי ראה שגם בפה אחד העולם מתקשה לשמור על לשונו. יש כאן כל האהבה שלו לתורה, וגם חיוך קטן של מי שמכיר את בני האדם ואוהב אותם כמו שהם.

המופתים

◆ הקשת שלא נראתה

במדרש ובירושלמי מובא שכל ימיו של רבי שמעון לא נראתה הקשת בענן (בראשית רבה פרשה לה; ירושלמי ברכות פרק ט). הקשת היא אות הברית שהקב"ה זוכר כשהעולם צריך רחמים. בימי רבי שמעון לא היה בה צורך, כי זכותו עטפה את כל הדור כמו אב שפורש את ידיו על ילדיו.

◆ ברומי

כשגזרו הרומאים גזירות על השבת, על המילה ועל טהרת המשפחה, בחרו החכמים לשלוח אליהם את רבי שמעון "שמלומד בנסים" (מעילה יז ע"ב). בהגיעו לרומי נכנסה רוח בבת הקיסר, ורבי שמעון גירש אותה ממנה. הקיסר, אסיר תודה, הכניס אותו לבית הגנזים לקחת כל מה שירצה. רבי שמעון מצא שם את כתב הגזירה וקרע אותו. האוצר שבחר מכל אוצרות רומי היה החופש של עמו לשמור שבת.

◆ טבריה

אחרי שיצא מן המערה אמר: "הואיל ואיתרחיש ניסא, איזיל אתקין מילתא", הואיל ונעשה לי נס, אלך ואתקן דבר מה. והלך וטיהר את העיר טבריה, שהיו בה ספקות של טומאת מתים, כדי שהכהנים יוכלו להיכנס אליה (שבת לג

ע"ב עד לד ע"א; בראשית רבה פרשה עט). זה מופת שנולד מתוך הכרת הטוב. מי שקיבל נס, מחזיר אותו לעולם בחסד.

◆ כוחו להגן על הדור

הוא עצמו אמר: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה" (סוכה מה ע"ב). כמו אב שאומר לילדיו: אל תפחדו, אני כאן.

הסתלקותו

ביום האחרון לחייו כינס רבי שמעון את תלמידיו האהובים סביבו, וגילה להם סודות שלא גילה מעולם, הם דברי האדרא זוטא. הזוהר מתאר שכל אותו היום לא פסקה האש מן הבית, ואיש לא יכול היה להתקרב, כי אור ואש היו סביבו. הוא דיבר, והאור רק הלך וגבר, עד שיצאה נשמתו באמצע המילה "חיים".

איזו פטירה. מי שכל חייו היו תורה, עבר מחיים לחיים.

"לכבוד התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א", על הציון הקדוש במירון

הוא נקבר במירון, יחד עם בנו רבי אלעזר. האב והבן שישבו יחד במערה, שוכבים יחד גם עכשיו.

לפי המסורת שבידינו ממקובלי צפת, יום ההילולא שלו הוא ל"ג בעומר, יום של שמחה ולא של אבל. בו עולים לקברו במירון מכל קצוות העולם, מדליקים אש ושרים. האר"י הקדוש עצמו עלה לשם ביום זה עם בני ביתו ועשה שם שמחה, כמובא בשער הכוונות.

ובכל קהילות ישראל, מתימן ועד מרוקו ומבבל ועד פולין, שרים לכבודו את הפיוט "בר יוחאי נמשחת אשריך", שחיבר המקובל רבי שמעון לביא, מחכמי טריפולי. כשהקהל שר "בר יוחאי", כל הדורות שרים ביחד.

מה הוא משאיר לנו

רבי שמעון לימד אותנו שאפשר לשבת שנים במקום צר וחשוך, ולצאת ממנו עם אור שמאיר את כל הדורות. מי שעובר עכשיו תקופה של מערה, שיידע: גם שם יש חרוב ומעיין, וגם שם הקב"ה לא עוזב.

הוא לימד שהתורה היא נשמה חיה שמחכה שנתקרב אליה. והוא לימד שהקדושה האמיתית מסתכלת על יהודי פשוט שרץ עם ענף הדס לכבוד שבת, ומתמלאת אהבה.

זכותו של רבי שמעון בר יוחאי תגן עלינו, על בתינו ועל כל עם ישראל, ויתקיים בנו מה שהבטיח, שנצא מן הגלות ברחמים. אמן.

מקורות

פסחים קיב ע"א; שבת יא ע"א; שבת לג ע"ב עד לד ע"א; שבת קלח ע"ב; סוכה מה ע"ב; מעילה יז ע"ב; בבא מציעא קטו ע"א; בראשית רבה פרשה לה ופרשה עט; ירושלמי ברכות פרק א ופרק ט; זוהר ח"ג עג ע"א, קכד ע"ב, קכז ע"ב (פתיחת האדרא רבא), קנב ע"א; אדרא זוטא (זוהר ח"ג רפז ע"ב ואילך); תיקוני הזוהר; שער הכוונות, דרושי הפסח.

קרדיט תמונות: הציון במירון, צילום Djampa, ברישיון CC BY-SA 4.0. הכיסוי על הציון, צילום Davidbena, ברישיון CC BY-SA 4.0. שתיהן דרך Wikimedia Commons.